

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „COVID-19: rola społeczeństwa obywatelskiego w odbudowie i odporności regionu eurośródziemnomorskiego”**(opinia z inicjatywy własnej)**

(2023/C 140/03)

Sprawozdawca: **Angelo PAGLIARA**

Decyzja Zgromadzenia Plenarnego	25.3.2021
Podstawa prawna	Art. 52 ust. 2 regulaminu wewnętrznego Opinia z inicjatywy własnej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Stosunków Zewnętrznych
Data przyjęcia przez sekcję	20.12.2022
Data przyjęcia na sesji plenarnej	24.1.2023
Sesja plenarna nr	575
Wynik głosowania	
(za/przeciw/wstrzymało się)	183/0/5

1. Wprowadzenie

- 1.1. Kryzys związany z pandemią silnie dotknął region eurośródziemnomorski, pogłębiając istniejące problemy i stwarzając nowe wyzwania, które dokładają się do poprzednich. Społeczno-gospodarcze skutki tego zjawiska prawdopodobnie zwiększą nierówności, zwłaszcza w krajach o słabych systemach gospodarczych i produkcyjnych.
- 1.2. Komitet Monitorujący ds. Euromedu w EKES-ie postanowił skupić się na roli społeczeństwa obywatelskiego w odbudowie i odporności w regionie eurośródziemnomorskim.
- 1.3. W przygotowanie raportu zaangażowane zostały organizacje społeczeństwa obywatelskiego z regionu eurośródziemnomorskiego oraz rady społeczno-gospodarcze różnych krajów. Rozwinięto specjalną i ścisłą współpracę z marokańską Radą Społeczno-Gospodarczą i Ekologiczną, która była jednym z gospodarzy szczytu Euromedu w 2021 r.
- 1.4. Niniejszy raport informacyjny wnosi zatem istotną wartość dodaną dzięki zaangażowaniu społeczeństwa obywatelskiego na obu wybrzeżach Morza Śródziemnego.
- 1.5. Ten raport informacyjny uzupełnia wcześniejsze raporty informacyjne „Edukacja i szkolenie zawodowe w regionie eurośródziemnomorskim”, „Cyfryzacja i MŚP w regionie śródziemnomorskim” oraz „Zrównoważony rozwój w regionie śródziemnomorskim”⁽¹⁾.

2. Wnioski

- 2.1. Społeczeństwo obywatelskie na całym świecie zareagowało na pandemię bezzwłocznie, działając na pierwszej linii, a także udzielając pomocy i wsparcia ludności. Również na obszarze eurośródziemnomorskim rola społeczeństwa obywatelskiego miała zasadnicze znaczenie dla złagodzenia negatywnych skutków pandemii COVID-19.
- 2.2. Organizacje społeczeństwa obywatelskiego w regionie eurośródziemnomorskim wspierały działania rządów, zapewniając podstawowe usługi i opiekę zdrowotną; rozdawały środki ochrony indywidualnej i przyczyniały się do rozpowszechniania niezbędnych informacji, zwłaszcza na obszarach oddalonych. Ich działania miały również kluczowe znaczenie dla złagodzenia skutków pandemii w najsłabszych grupach społecznych, takich jak kobiety, młodzież, imigranci i osoby z niepełnosprawnościami.

⁽¹⁾ Niniejszy raport informacyjny uzupełnia ponadto niektóre niedawne opinie EKES-u na ten temat, w szczególności: Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności” (COM(2020) 408 final – 2020/0104 (COD)), „Wniosek dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego Instrument Wsparcia Technicznego” (COM(2020) 409 final – 2020/0103 (COD)) (Dz.U. C 364 z 28.10.2020, s. 132); ECO/515 Rozporządzenie w sprawie inicjatywy inwestycyjnej w odpowiedzi na koronawirusa (dotychczas nieopublikowane w Dz.U.); Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Nadzwyczajna sytuacja po COVID-19: kształt nowej macierzy wielostronnej” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 364 z 28.10.2020, s. 53).

2.3. Aktywność społeczeństwa obywatelskiego umożliwiła zwiększenie solidarności w regionie eurośródziemnomorskim; wiele organizacji społeczeństwa obywatelskiego w południowym sąsiedztwie zaangażowało się, tworząc obywatelskie grupy solidarności, wypróbując nowatorskie metody i intensyfikując działania informacyjne i koordynacyjne w internecie.

2.4. EKES jest przekonany, że sprawiedliwa i uczciwa odbudowa gospodarcza i społeczna jest możliwa wyłącznie dzięki zaangażowaniu partnerów społecznych, organizacji społeczeństwa obywatelskiego, sektora prywatnego, a szczególnie MŚP. Odbudowa w regionie Morza Śródziemnego oraz opracowanie zrównoważonych i odpornych modeli społeczno-gospodarczych będą musiały opierać się na takich zasadach jak poszanowanie praworządności, ochrona wartości demokratycznych oraz praw socjalnych i praw człowieka, wdrażanie głównych konwencji MOP, a także wspólne zaangażowanie w realizację celów w zakresie zrównoważonego rozwoju i neutralności klimatycznej.

2.5. EKES wyraża zadowolenie z przyjęcia Nowego programu na rzecz regionu śródziemnomorskiego i podkreśla, że wszystkie środki mające na celu wsparcie odbudowy powinny opierać się na połączeniu rozwoju z poprawą jakości życia mieszkańców tego regionu.

2.6. Obecnie w regionie Morza Śródziemnego ogniskuje się wiele wyzwań społecznych, politycznych, środowiskowych, geopolitycznych i imigracyjnych, które mają kluczowe znaczenie nie tylko dla Europy, lecz także dla całego świata. EKES uważa, że nasilającym się wielowymiarowym wyzwaniom na tym obszarze można sprostać jedynie dzięki odnowionemu i skutecznemu multilateralizmowi przy wsparciu Unii Europejskiej.

2.7. Skutki zmiany klimatu mają również wpływ na region Morza Śródziemnego z powodu pustynnienia, niedoboru wody i wzrostu temperatury. Obecny kryzys unaoczniał potrzebę zwiększenia wspólnej odporności i podjęcia nowych wyzwań w zakresie współpracy w dziedzinie środowiska i cyfryzacji. EKES sądzi, że rozszerzenie i wzmocnienie takich inicjatyw jak WestMED, również ze względu na wzrost świadomości społeczeństwa obywatelskiego i większe zaangażowanie partnerów społecznych, jest przydatne z punktu widzenia realizacji celów klimatycznych i środowiskowych za pomocą modeli niebieskiej gospodarki mających na celu tworzenie miejsc pracy oraz ochronę ekosystemu i różnorodności.

2.8. Dziesięć lat po arabskiej wiosnie Unia Europejska odnowiła strategię współpracy z krajami sąsiadującymi w basenie Morza Śródziemnego. W związku z tym EKES uważa Nowy program na rzecz regionu śródziemnomorskiego za kluczowy instrument odbudowy społecznej i gospodarczej w regionie po kryzysie związanym z COVID-19. Odnowione zobowiązanie do partnerstwa będzie musiało być ściśle powiązane z wyzwaniami nie tylko gospodarczymi i społecznymi, lecz również środowiskowymi, demograficznymi i imigracyjnymi, przy pełnym poszanowaniu postępu i wartości leżących u podstaw Unii. W wielu częściach regionu sytuacja placówek opieki zdrowotnej okazała się niepewna, a kryzys pandemiczny jest istotnym sprawdzianem, który może również wpłynąć na stabilność polityczną.

2.9. W programach ożywienia i odbudowy regionu śródziemnomorskiego szczególną wagę należy przyłożyć do szybkiej odbudowy sektora turystyki oraz zwłaszcza małych i średnich przedsiębiorstw, w których zatrudnionych jest ponad połowa pracowników w UE. Przedłużający się kryzys, w tym również bezrobocie strukturalne, zwłaszcza młodzieży i kobiet, miałyby poważne konsekwencje społeczne.

2.10. Rozwój kapitału ludzkiego siły roboczej ma szczególne znaczenie dla zrównoważonego rozwoju śródziemnomorskich partnerów UE. Należy promować szkolenia personelu, szczególnie w sektorze turystyki. Ponadto EKES zauważa, że główną przeszkodę – zwłaszcza dla transformacji cyfrowej gospodarek południowych krajów partnerskich – stanowi problem drenażu mózgow z tych państw do wysoko rozwiniętych krajów przemysłowych. Państwa członkowskie Unii Europejskiej powinny zatem ułatwiać udzielanie krótko- i średnioterminowych zezwoleń na pracę w UE zarówno osobom samozatrudnionym, jak i pracownikom, zwłaszcza w sektorze informatycznym. Poza tym Komisja powinna wspierać realizację projektów cyfrowych w krajach partnerskich, tak aby zwłaszcza technicy IT znajdowali dobre możliwości zatrudnienia w swoich krajach pochodzenia.

2.11. By pogłębić dialog z południowymi sąsiadami, UE wykorzysta istniejące instrumenty i programy współpracy. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny zaleca jak najszerszy udział organizacji społeczeństwa obywatelskiego za pośrednictwem pluralistycznego dialogu obywatelskiego na wszystkich szczeblach, który uwzględni specyfikę i rolę różnych zaangażowanych podmiotów oraz położy nacisk na ich wkład w opracowywanie i wdrażanie polityki i środków niezbędnych do radzenia sobie ze skutkami obecnych przemian i kryzysów, począwszy od skutków zmiany klimatu.

2.12. Szacuje się, że w wielu krajach południowego sąsiedztwa nastąpi spadek PKB na mieszkańca i będą one musiały stawić czoła poważnym wyzwaniom, by zażegnać nasilające się zagrożenia społeczne, gospodarcze i związane z ubóstwem. Dlatego też nieodzowne są plany odbudowy gospodarczej i finansowej obejmujące środki, które pomogą rozwiązać również problemy związane z rosnącą niepewnością sytuacji społecznej.

2.13. Odbudowa gospodarcza wielu krajów leżących w sąsiedztwie śródziemnomorskim jest ściśle związana ze skuteczną i odpowiednią kampanią szczepień, w związku z czym EKES zaleca wzmocnienie programu COVAX i jak największe wsparcie w zakresie logistyki i dostaw ze strony instytucji europejskich, również na drodze porozumień dwustronnych. Podkreśla, że szczególnie ważne jest wspieranie krajów partnerskich na południu Morza Śródziemnego w tworzeniu na ich terytorium własnych zakładów produkcji szczepionek i produktów medycznych. W tym kontekście ponawia swój apel o poważne omówienie kwestii uwolnienia patentów na szczepionki i produkty medyczne w celu zwalczania pandemii.

2.14. EKES uważa, że w okresie odbudowy po pandemii COVID-19 aktywne zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego pomaga w osiągnięciu takich celów jak poprawa jakości życia ludności i opracowanie nowego modelu zrównoważonego rozwoju. W związku z tym wzywa instytucje europejskie do dalszego wzmocnienia, w ramach partnerstwa z południowymi sąsiadami, wszystkich instrumentów służących zaangażowaniu organizacji społeczeństwa obywatelskiego.

2.15. Organizacje społeczeństwa obywatelskiego uczestniczyły na pierwszej linii w reagowaniu na kryzys zdrowotny i społeczny związany z pandemią, a ich aktywność umożliwiła złagodzenie skutków społecznych i zdrowotnych dla ludności. Jednak, jak już EKES zauważył, ich zdolność reagowania na potrzeby społeczne jest zależna od zasobów, których ilość jest często ograniczona i podlega wahaniom. EKES jest przekonany o potrzebie wzmocnienia mechanizmów wsparcia organizacji społeczeństwa obywatelskiego, również w celu lepszej ochrony najsłabszych grup szczególnie dotkniętych przez pandemię, takich jak młodzież, kobiety, migranci i osoby z niepełnosprawnościami.

2.16. EKES wnosi, by instytucje europejskie podejmowały dalsze działania na rzecz pokoju, demokracji i poszanowania praw człowieka na obszarach objętych konfliktem w sąsiedztwie śródziemnomorskim. Wskutek pandemii warunki życia ludności na takich obszarach jeszcze bardziej się pogorszyły i potrzebne są skuteczne inicjatywy na rzecz zagwarantowania kompleksowego planu pokojowego.

2.17. Ze względu na to, że odbudowa po kryzysie pandemicznym będzie prawdopodobnie nastrożać trudności, większego znaczenia nabierają bieżące negocjacje handlowe między UE a Marokiem i Tunezją, a także zbliżające się negocjacje z Jordanią. UE powinna w większym stopniu uwzględniać istniejące asymetrie i odpowiednio uznać południowych partnerów handlowych. EKES apeluje o większe zaangażowanie organizacji społeczeństwa obywatelskiego i partnerów społecznych w proces negocjacji oraz o formalne umocowanie w Traktatach, aby umożliwić im wniesienie pozytywnego wkładu w stosunki handlowe między krajami partnerskimi, zwłaszcza w celu zapewnienia wdrożenia obowiązkowych rozdziałów przyszłych umów handlowych, dotyczących zrównoważonego rozwoju.

2.18. Ponadto EKES sugeruje, by organizacje społeczeństwa obywatelskiego i partnerzy społeczni byli odpowiedzialni nie tylko za rozdziały dotyczące zrównoważonego rozwoju, ale również za cały zakres umów handlowych i inwestycyjnych w ramach swojego formalnego zorganizowanego zaangażowania.

2.19. EKES ponownie wyraża pogląd, że UE powinna przeznaczyć część swoich funduszy pomocy na rzecz wymiany handlowej na wspieranie udziału organizacji społeczeństwa obywatelskiego w działaniach na rzecz zrównoważonego handlu i inwestycji i na wspieranie budowy ich potencjału w tej dziedzinie.

2.20. EKES zalecał już w przeszłości rozwijanie umiejętności cyfrowych po obu stronach Morza Śródziemnego. W związku z przyjęciem nowej strategii dla regionu Morza Śródziemnego i odbudową po pandemii EKES przypomina o potrzebie zwiększenia inwestycji w infrastrukturę cyfrową i wsparcia transformacji cyfrowej MŚP, które są motorem zatrudnienia i rozwoju społecznego, również dzięki zaangażowaniu partnerów społecznych oraz uznaniu możliwości związanych z rokowaniami zbiorowymi i dialogiem społecznym na różnych szczeblach.

3. Uwagi ogólne

3.1. Kryzys pandemiczny spotęgował problemy południowego sąsiedztwa: 25 lat po deklaracji barcelońskiej i 10 lat po arabskiej wiosnie przed regionem Morza Śródziemnego wciąż stoją ogromne wyzwania. Unia Europejska i jej partnerzy w basenie Morza Śródziemnego podjęli niedawno decyzję o ożywieniu i pogłębieniu współpracy w ramach ambitnego Nowego programu na rzecz regionu śródziemnomorskiego.

3.2. Nowy program opiera się na przeświadczeniu, że tylko dzięki współpracy w duchu partnerstwa można skutecznie zmierzyć się ze strategicznymi przyszłymi wyzwaniami we wspólnym interesie. Program przewiduje specjalny plan inwestycji gospodarczych mający na celu wsparcie odbudowy społeczno-gospodarczej śródziemnomorskiego sąsiedztwa w latach 2021–2027. Jak zadeklarował wysoki przedstawiciel Josep Borrell, wspólnym celem jest stworzenie pokojowego, bezpiecznego, bardziej demokratycznego, przyjaznego dla środowiska, zamożnego i służącego włączeniu społecznemu sąsiedztwa południowego.

3.3. W niedawnym badaniu opublikowanym przez Med Dialogue for Rights and Equality (program „Dialog śródziemnomorski na rzecz praw i równości”), zatytułowanym „Bridging the Sea”⁽²⁾ stwierdzono, że prawie 63 % organizacji społeczeństwa obywatelskiego działających w południowym sąsiedztwie zajmuje się takimi kwestiami jak umacnianie demokracji i praw, a ponad 53 % zajmuje się m.in. zwalczaniem nierówności społeczno-gospodarczych. Coraz większe znaczenie ma ich wrażliwość na kwestie ekologiczne i środowiskowe, a także poświęcana przez nie tym kwestiom uwaga. Dane te potwierdzają, że istnieje solidna podstawa i potrzeba zwiększenia wsparcia dla społeczeństwa obywatelskiego, aby lepiej sprostać przyszłym wyzwaniom.

3.4. W ostatnich dwudziestu latach obecność społeczeństwa obywatelskiego w krajach położonych w południowym sąsiedztwie się zwiększyła. Aktywność tego społeczeństwa umożliwiła złagodzenie skutków społecznych i zdrowotnych dla ludności, jednocześnie unaoczniając potrzebę dążenia do rozwinięcia jego zdolności i umiejętności w celu lepszego działania.

3.5. Pandemia COVID-19 spowodowała olbrzymi wstrząs gospodarczy i społeczny dla regionu Morza Śródziemnego, podobnie jak dla reszty świata. Skutki społeczne i zdrowotne spotęgował brak odpowiedniej publicznej infrastruktury zdrowotnej, zwłaszcza w najbardziej niestabilnych krajach. Kryzys pandemiczny pogłębił kryzysową sytuację w niektórych krajach, wynikającą z szeregu czynników, takich jak niepewna koniunktura gospodarcza i niepewny rozwój społeczny, wysoki poziom bezrobocia oraz konsekwencje konfliktów na niektórych obszarach, na przykład w Libii i Syrii.

3.6. Rządy w regionie Morza Śródziemnego zareagowały bezzwłocznie – aczkolwiek w bardzo różny sposób – w celu zahamowania rozprzestrzeniania się pandemii, wprowadzając środki wsparcia dla pracowników i przedsiębiorstw, również we współpracy z partnerami społecznymi i organizacjami społeczeństwa obywatelskiego, których zaangażowanie było jednak często niewystarczające, a niekiedy go brakowało. Aby ograniczyć skutki pandemii, niemal wszystkie państwa regionu śródziemnomorskiego wprowadziły środki izolacji, jak w Maroku, Egipcie, Jordanii i Libanie, godzinę policyjną i ograniczenia w przemieszczaniu się.

3.7. W następstwie kryzysu pandemicznego wiele rządów w regionie zastosowało ekspansywną politykę w celu stawienia czoła kryzysowi gospodarczemu i wsparcia konkretnych sektorów, pobudzając produkcję, a także wprowadzając ulgi podatkowe i gospodarcze oraz środki przyciągające inwestycje.

3.8. Pandemia wywołała negatywne skutki gospodarcze w całym regionie Morza Śródziemnego, nie tylko ze względu na takie czynniki jak zmniejszenie popytu wewnętrznego i zewnętrznego oraz spadek konsumpcji, lecz również ze względu na pogarszającą się sytuację finansową i dług publiczny. Od czasu wybuchu pandemii rządy w regionie przeznaczyły dodatkowe środki na system opieki zdrowotnej i system gospodarczy w celu wsparcia niektórych sektorów. Z tego powodu znacznie wzrosł deficyt publiczny niemal wszystkich krajów regionu Morza Śródziemnego.

3.9. Ograniczenia w przemieszczaniu się silnie odbiły się na sektorze transportu, co utrudniło i ograniczyło mobilność międzynarodową. W konsekwencji turystyka stała się jednym z sektorów najbardziej dotkniętych kryzysem pandemicznym. OECD oszacowała, że ogólnie sektor ten skurczył się o 45–70 %, a sektor turystyki międzynarodowej – o 60–80 %⁽³⁾. Turystyka jest jednym z głównych sektorów gospodarki krajów regionu Morza Śródziemnego, a według Konferencji Narodów Zjednoczonych do spraw Handlu i Rozwoju (UNCTAD) Egipt i Maroko należą do krajów najbardziej dotkniętych kryzysem na świecie⁽⁴⁾.

3.10. Mikroprzedsiębiorstwa, małe i średnie przedsiębiorstwa oraz osoby samozatrudnione to ważne elementy gospodarki krajów położonych na południowym wybrzeżu. Znacznie spadły ich dochody, a większość z nich została zmuszona do zmniejszenia liczby pracowników. Dlatego też niezbędne będzie wprowadzenie środków strukturalnych, które mogą pomóc MŚP w pokonaniu kryzysu, w rozwoju i innowacji, a także w stawieniu czoła dwójkiemu wyzwaniu: cyfryzacji i dekarbonizacji.

⁽²⁾ <https://meddialogue.eu/wp-content/uploads/2021/02/Publication-Bridging-the-sea.pdf>

⁽³⁾ https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=124_124984-7uf8nm95se&title=Covid-19_Tourism_Policy_Responses&_ga=2.143901749.1647750476.1622806508-1692148678.1622806341

⁽⁴⁾ https://unctad.org/system/files/official-document/ditcinf2020d3_en.pdf

3.11. Kryzys pandemiczny w regionie Morza Śródziemnego dotknął wszystkie grupy społeczne, a w szczególności: młodzież, z powodu pogorszenia się sytuacji na rynku pracy i środków izolacji zastosowanych w szkołach i na uczelniach; kobiety zatrudnione – na niektórych obszarach takich jak południowe sąsiedztwo – przede wszystkim w gospodarce nieformalnej, rolnictwie i sektorze turystycznym, które poważnie ucierpiały wskutek ograniczeń w przemieszczaniu się; słabsze grupy, takie jak pracownicy nieformalni i uchodźcy, którzy często nie mogli skorzystać ze środków ochrony socjalnej, oraz osoby z niepełnosprawnościami, z powodu częstego braku usług.

3.12. Na niektórych obszarach południowego sąsiedztwa takie czynniki jak niedobór wody i ograniczony dostęp do usług sanitarnych spotęgowały wpływ pandemii, zwłaszcza w najbardziej odizolowanych społecznie warstwach, na obszarach objętych konfliktem i w obozach dla uchodźców.

4. Wyzwania i szanse

4.1. Jak podkreślił sekretarz generalny Unii dla Śródziemnomorza⁽⁵⁾, obecny kryzys zdrowotny zagraża postępowi społeczno-gospodarczemu, który region ten poczynił w ostatnich latach. Kryzys jest niemniej okazją do pogłębienia integracji i zwiększenia odporności gospodarek.

4.2. Rola społeczeństwa obywatelskiego w regionie eurośródziemnomorskim ma kluczowe znaczenie dla budowania bardziej sprawiedliwego i integracyjnego społeczeństwa po pandemii. Jak pokazał szczyt społeczny w Porto⁽⁶⁾, czynny udział partnerów społecznych i organizacji społeczeństwa obywatelskiego jest niezbędny, by nikt nie pozostał w tyle i by faktycznie urzeczywistniono Europejski filar praw socjalnych.

4.3. COVID-19 i związane z nim środki zagrażają stabilności społeczeństwa obywatelskiego. Rządy i wielu darczyńców zawiesiło dotacje i zamroziło finansowanie, przekierowując fundusze na działania pomocowe związane z pandemią COVID-19. Skutkiem tego jest zagrożenie dla już i tak kruchej stabilności organizacji społeczeństwa obywatelskiego, dla możliwości dalszego służenia społecznościom oraz dla miejsc pracy wielu pracowników społeczeństwa obywatelskiego, choć organizacje społeczeństwa obywatelskiego mają duże oczekiwania. EKES podkreśla, że dotacje na stabilność organizacyjną i podstawowe finansowanie wsparcia mają kluczowe znaczenie dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego w dostosowywaniu się do szybko zmieniających się sytuacji i w kontynuowaniu działań w sytuacjach kryzysowych.

4.4. EKES podkreślił, że basen Morza Śródziemnego jest jednym z obszarów na świecie najbardziej podatnych na skutki zmiany klimatu. Pandemia COVID-19 negatywnie wpłynęła na sytuację społeczną i rozwój, w związku z czym pilnie potrzebne jest przyjęcie strategii zrównoważonego rozwoju i zielonej gospodarki.

4.5. Przyjęcie planów odbudowy w basenie Morza Śródziemnego może stanowić szansę na zapewnienie rozwoju gospodarczego, społecznego i środowiskowego tego regionu. Konieczne jest powiązanie możliwości rozwoju z przestrzeganiem takich zasad jak solidarność, walka z nierównościami, ochrona i poszanowanie praworządności. Aktywne zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego ma zasadnicze znaczenie dla osiągnięcia wszystkich celów.

4.6. W krajach położonych w południowym sąsiedztwie w działaniach mających na celu rozwiązanie problemów ochrony środowiska związanych ze zmianą klimatu, niedoborem wody, pustynnieniem i zanieczyszczeniem pierwszoplanowe znaczenie powinny mieć – oprócz wzrostu gospodarczego – przyszłe plany odbudowy po pandemii COVID-19. Działania na rzecz zachowania i ochrony środowiska mogą mieć pozytywny wpływ na region Morza Śródziemnego dzięki dywersyfikacji gospodarki i tworzeniu miejsc pracy. W tym kontekście EKES zwraca uwagę na bardzo duży potencjał energii ze źródeł odnawialnych (zwłaszcza energii słonecznej i wiatrowej) w południowych krajach partnerskich i wzywa UE i jej państwa członkowskie do dążenia do bardziej zrównoważonych wspólnych inwestycji w tej dziedzinie.

4.7. EKES podkreślał już potrzebę promowania sprawiedliwej transformacji w regionie Morza Śródziemnego, częściowo w celu zapewnienia korzyści w zakresie zdrowia, edukacji i płci. By zagwarantować odbudowę faktycznie opartą na zasadach transformacji i cyfryzacji, zasadnicze znaczenie będzie miało wsparcie podnoszenia świadomości oraz rozwoju umiejętności cyfrowych i szczególnych postaw w zakresie przedsiębiorczości. EKES popiera apel swoich południowych krajów partnerskich o większe zaangażowanie UE i jej państw członkowskich w zakresie współpracy w dziedzinie badań i rozwoju w regionie Morza Śródziemnego.

⁽⁵⁾ Ministrowie spraw zagranicznych Unii dla Śródziemnomorza określili priorytetowe obszary ściślejszej współpracy i integracji w regionie eurośródziemnomorskim – Unia dla Śródziemnomorza (ufmsecretariat.org).

⁽⁶⁾ <https://www.2021portugal.eu/en/porto-social-summit/porto-social-commitment/>

4.8. Odbudowa obszaru południowego sąsiedztwa, cechującego się wysokim odsetkiem nieformalnego zatrudnienia i gospodarki nieformalnej, jest także ściśle związana z opracowaniem skutecznego modelu edukacji i szkolenia zawodowego. EKES ponownie podkreśla potrzebę wzmocnienia umiejętności zawodowych, zwłaszcza młodych ludzi i kobiet, tak aby można je było wykorzystywać w kontekście krajowym i ponadnarodowym, w ramach podejścia opartego na mobilności zawodowej. Organizacje społeczeństwa obywatelskiego odgrywają też ważną rolę we wzmocnianiu umiejętności poprzez kształcenie pozaformalne, organizowanie warsztatów i szkoleń oraz promowanie gospodarki społecznej. Komitet zauważa również, jak już podkreślono w dialogu regionalnym Unii dla Śródziemnomorza z partnerami społecznymi, potrzebę między innymi zaangażowania partnerów społecznych w celu rozwiązania problemu rozbieżności między podażą a popytem na rynku pracy.

Bruksela, dnia 24 stycznia 2023 r.

Christa SCHWENG
Przewodnicząca
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
